

נדרים מב

יח תמוז

משה שווערד

1. ספר דבר יעקב

א) רב ושמואל דאמרי תרוייהו נכסים אלו עליך – הב"ח מחק המילה אלו וגורם נכסי עליך. מיהו הר"ן והרא"ש גורסים נכסים אלו, ומפרשים שלפי ההו"א ל"ד כשאמר אלו אלא ה"ה כשאמר נכסי עליך. ולפי המסקנה הגמ' מעמידה שרב ושמואל מיירי דוקא בנכסים אלו, וזה ראייה לר"ן והרא"ש שגרסינן בדבריהם נכסים אלו.

2. ספר דבר יעקב

ב) רב ושמואל דאמרי תרוייהו נכסים אלו עליך לפני שביעית אין יורד לתוך שדהו ואינו אוכל מן הנוטות אע"פ שהגיע שביעית – מבואר בגמ' דהיכא שאומר נכסים אלו והדירו לפני שביעית חל הגדר על הפירות שביעית כיון שאדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו. [ומקשה הקה"י [סימן כת] דאותן פירות שגדלו בשביעית מעולם לא היו של מדין והיאך יכול לאסור דבר שאינו שלו. ועוד הקשה דלפני שביעית היו הפירות שגדלו בשביעית דבר שלא בא לעולם, והיאך אדם אוסר על חבירו דבר שלא בא לעולם [כדא' להלן מז].] ותיירץ דהקונם חל על גוף הקרקע והאילנות, והאיסור על הקרקע נשאר גם בשביעית כשיצא מרשותו וממילא גם הפירות שיגדלו אח"כ יהיו אסורים, כדאמרינן [להלן נז]. קונם פירות הללו עלי אסור בגידוליהם.

[ומקשה הקה"י דגוף האילן אינו הפקר בשביעית כמש"כ הר"ש [כלאים ז-ד] וגם גוף הקרקע הוי שלו לענין בנין וכד', וכיון שהגוף שלו למה לא יכול לאוסרן על חבירו גם בשביעית, וממילא הפירות יהיו אסורים על חבירו. ותיירץ דלענין יניקה וצמיחה דפירות הוי גוף האילנות וגוף הקרקע הפקר ואינו שלו, ולכן א"א לאסור על חבירו.

[באילת השחר מקשה דבפשטות מיירי בפירות ולא בירקות [שבפירות שייך שיהיו נוטות חרץ לשדה], וקשה דבפירות אזלינן בתר חנטה, וא"כ אם חנטו לפני שביעית אינם הפקר, ואם חנטו בשביעית אף פעם לא היו שלו, ואיך שייך לומר עליהם שאדם אוסר דבר שלו כשיצא מרשותו. ותיירץ דהגידון על גוף האילנות והקרקע, שאוסר אותם לגבי הפירות שיחנטו בשביעית.]

3. שיעורי ר' דוד נדרים דף מב עמוד א

רכז) אי יכול לאסור "רק" לכשיצא מרשותו. גמ' אדם אוסר דבר שברשותו אפי' לכשיצא מרשותו. וכתב הקרן אורה (ד"ה והתוס') דכל מה דמסקינן שיכול לאסור לכשיצא מרשותו, היינו רק כשאוסר עכשיו, דהאיסור התחיל בעודו ברשותו, אבל

לאסור רק על לאחר שיצא מרשותו לבד, מסתבר דאין יכול לאסור, וכתב דכן כתב הש"ך (יו"ד סי' רט"ז ס"ק י"ט), והש"ך הביא זה בשם הב"ח.

ולכאורה ע"ב מאי חידוש איכא בזה, דהא כל הטעם מה דיכול לאסור אף לכשיצא מרשותו, הוא משום דהוי כמו הקדש.
[והיינו דזהו החידוש הכא, דאדם אוסר לכשיצא מרשותו, דהיה מקום לומר דקונם לא הוי כמו הקדש, דדוקא בהקדש, דמקדיש גוף החפץ, בזה אמרינן דממשיך הקדושה אף לכשיצא מרשותו, אבל בקונם, דאינו מקדיש גוף הדבר, ורק דאוסר איסורים על החפץ, אפשר דרק על מה דהוי ברשותו יכול לאסור, ולא על זמן שיצא מרשותו. ובזה הוי החידוש, דאף בקונם, מאחר דעשה איסור על החפץ, לא פקע האיסור אפי' כשנפקע בעלותו, כמו בהקדש].

וא"כ הרי אם רוצה לאסור רק לכשיצא מרשותו, פשוט הוא דאינו יכול, דהרי אז כבר לא יהא בעלים על החפץ, ומהיכי תיתי יוכל לאסור על חבירו, ואיזה חידוש הוא, (ועי' ס"ק הבא).

רכח) בטעמא דאדם אוסר לכשיצא מרשותו. ונראה דהחידוש הוא, דהיה מקום לומר, דזה היה פשוט להגמ' אף למסקנא, דקונם לא דמי להקדש, כיון דאינו מקדיש גוף החפץ, רק אוסר איסורים.
[וכמו דביארנו דזה היה הס"ד דרק בהקדש אמרינן דכיון שכבר חל, תו לא פקע, משא"כ בקונם לא שייך זה, כיון דהא עכ"פ גוף החפץ אינו מקדיש, ואי לא היה לו כח לאסור אח"כ, היה צריך ליפקע האיסור].
והא דקמ"ל דאף בקונם יכול לאסור אף לאחר שיצאו מרשותו, היינו רק משום דס"ל דבאמת בכוחו לאסור איסור אף לאחר שיצא מרשותו.

והטעם י"ל משום דאדם כשהוא בעלים על חפץ, הרי יש לו עכשיו בעלות גם על הזמן דאח"כ, דהוא בעלים לעולם.
[ונחי דאם ימכור החפץ, המכר יפקיע ממנו, מ"מ עכ"פ עכשיו הרי הוא הבעלים גם על ההשתמשות של זמן דאח"כ].
ולכן שפיר יש לו כח עכשיו לעשות איסור אף על לכשיצא מרשותו.

וא"כ הרי לפי"ז אין חילוק אם עושה האיסור גם על עכשיו, או דאוסר רק לכשיצא מרשותו, דכיון דעכ"פ מוכרח דיש לו כח לאסור גם על הזמן שיצא מרשותו, א"כ אף אם יאסור רק זמן זה לחוד, נמי יכול לאסור (ועי' להלן ס"ק רל"א).
ועוד י"ל (עי' להלן ס"ק רל"ה) דהטעם דיכול לאסור דבר שברשותו לכשיצא מרשותו, היינו משום דכיון דנדר הוי בל יחל, והיינו דכמו שנדר, כן הוי, ואסור לחלל דיבורו, א"כ כבר עכשיו חל הנדר, וממילא אף דאח"כ לכשיצא מרשותו, כבר לא יהא בעלים, מ"מ הנדר כבר חל עכשיו בשעת הנדר, דהוי עדיין ברשותו, וכמו שיכול לאסור פרט אחד בחפץ, כגון לאסור הנאה, כמו כן יכול לאסור נמי פרט זה דלכשיצא מרשותו, ושפיר חל, כיון דחלות דהנדר הוי עכשיו, כשהוא ברשותו, וזהו הטעם דאסור אף לכשיצא מרשותו.

וא"כ לפי"ז נמי לכאורה ה"ה אם אינו עושה האיסור גם על עכשיו, אלא דאוסר רק לכשיצא מרשותו, נמי יכול לאסור, כיון דעכ"פ הנדר חל עכשיו על פרט זה דלכשיצא מרשותו. ובזה חידש הש"ך בשם הב"ח דאינו כן, דאם אוסר רק לכשיצא מרשותו, לא מהני, ורק דאם אוסר עכשיו לעולם, מהני אף לכשיצא מרשותו, אבל לא לאסור רק על אח"כ. [והיינו דקמ"ל דהביאור הוא באמת כנ"ל, דקונם הוי כהקדש, דהטעם דאסור לכשיצא מרשותו, הוי רק דמכיון שהקדיש או אסר, תו לא פקע, דהאיסור שאסר קודם, נמשך הלאה, ולא משום דיש לו כח לאסור הזמן דאח"כ, ולכן זהו דוקא כשאסר גם עכשיו, אבל אם אסר רק אח"כ, לא מהני] (ועי' ס"ק רל"ב).

4. הר"ן מסכת נדרים דף מב עמוד א

אם מת לא יירשנו - לאו דוקא לא יירשנו דנכסי ודאי [נדרים דף מב עמוד ב] דידיה הו' וכמו שנפרש בפירקין דלקמן בס"ד אלא משום דתנא רישא יירשנו לומר שדינו כשאר היורשים אפי' ליהנות מן הנכסים תנא סיפא נמי לא יירשנו לומר שאינו מותר ליהנ' מירושתו ומ"מ שמעי' מהא דיכול אדם לאסור פירותיו על חבירו לאחר שיצאו מרשותו ולא הוי כאוסר נכסי חבירו על חבירו.

5. ספר דבר יעקב

א] מאי שנא דאוכל מן הנוטות דפירא דהפקירא
אינון ארעא נמי אפקה - הר"ן מפרש אמאי לא
ירד בתוכה הרי התורה הפקירה הקרקע לאכילת
פירות. [האבנ"מ] (סימן עב-ב ד"ה אלא) מקשה וכי
עדיף הלוקט משוכר, שהמשכיר יכול לאסור עליו
בקונם [כמבואר להלן מ:] כיון שגוף הבית שלו
ולשוכר יש רק שיעבוד, וקונם מפקיע מידי שיעבוד,
וא"כ גם מה שהתורה מפקירה לצורך לקיטת פירות

נימא דהקונם מפקיע מידי שיעבוד. וְבַהֲגִ'ה לֹאכְנִ'מ
 [אות ט] מתרץ שבשביעית התורה מקנה את גוף
 הקרקע לדריסת הרגל לצורך לקיטת הפירות, ועדיף
 משוכר שאית ליה רק שיעבוד. וְכֵן מִתְרַץ הַקו"ש
 [ח"ב סימן טו], ולפ"ז כתב הקו"ש שמוכר שדה
 לפירות, ואח"כ המוכר אסר השדה בקונם על הלוקח,
 אין הקונם מפקיע כיון שיש ללוקח קנין פירות
 שעדיף משיעבוד.

הקו"ש והקה"י [סימן כח ד"ה ואמנם] מקשים
 שלא רק בשיעבוד אלא גם במקנה קנין הגוף לפירות
 אמרינן קונם מפקיע מידי שיעבוד, כדמוכח בגמ'
 [ב"ק צ]. שעבדי מלוג יוצאים בשן ועין ע"י האשה,
 ואף שיש לבעל קנין פירות בעבד ואיכא מ"ד שקנין
 פירות הרי הוא כקנין הגוף, מ"מ שיחרור מפקיע
 מידי שיעבוד. הקה"י רצה לחלק בין הקדש שאינו
 מפקיע קנין הגוף לפירות לבין שחרור שמפקיע.

הקו"ש [ח"ב סימן טו] מתרץ עוד דדוקא במשכיר
 ושוכר שיין להפקיע את השיעבוד של השוכר ע"י
 קונם, דע"י הקונם נפקעת השכירות והבית המושכר
 חוזר למשכיר, אבל הפקר דשביעית הוי דין תורה
 שהקרקע משועבד לענין לקיטת פירות, ואין הקרקע
 חוזרת לבעלים מחמת קונם, דדין תורה א"א להפקיע
 ע"י קונם.

[וכתב דאין זה תירוץ לפי מ"ד שהביא הר"ן
 [להלן מה:] דאף היכא דמשכיר אוסר על אדם
 שלישי אמרינן דקונם מפקיע מידי שיעבוד, אף
 שזכות השוכר קיימת].

6. ספר דבר יעקב

ב] ארעא נמי אפקרה - גירסת הר"ן והרא"ש
 דרחמנא אפקריה, ופירשו רחמנא אפקריה לילך בתוך
 השדה כדי ללקט הפירות. התוס' גרסו כגירסא דידן
 ופירשו כמו הר"ן דרחמנא אפקריה לצורך אכילה.
 המג"ח [ריש מצוה פד] מסתפק האם המצוה
 להפקיר בשביעית הוי מצוה אקרקפתא דגברא,
 דרחמנא ציווה להפקיר פירותיו בשביעית, ואם אינו

מפקיר [אע"פ שביטל מצות עשה] אינו מופקר או שהוי אפקעתא דמלכא שהתורה מפקירה אף אם הוא אינו מפקיר, ונ"מ היכא דאינו מפקיר האם מותר לאחר לזכות או דהוי גזל. וכן נ"מ היכא דאינו מפקיר האם חייב במעשר.

✓ ומביא שיטת הב"י [אבקת רוכל סימן כד] שאינו אפקעתא דמלכא אלא עליו להפקיר, והמהר"ט [ח"א סימן מג] חולק וס"ל שהוי אפקעתא דמלכא. המהר"ט הביא ראיה מהגמ' כאן דמבואר שרחמנא אפקרית ✓ [הפאת השולחן] [סימן כג-כט] חולק על המהר"ט ודוחה הראיה מהגמ' כאן לפי הגירסא שלנו של"ג רחמנא אלא גרסינן ארעא נמי אפקרה, והכוונה דבעל השדה הפקיר ע"פ ציווי התורה.

במשנת יעב"ץ [שמיטה ד-כד] מביא מחלוקת המהר"ט והב"י, ורוצה לבאר בשיטת הב"י שיש שני הדינים, גם אפקעתא דמלכא וגם דגברא. מה שהפירות הם הפקר מצד אפקעתא דמלכא הוי דין מצד קדושת הפירות, ודין זה אינו מפקיע הפירות מרשות בעלים, אלא הוי כעין הפקר לפי ר' יוסי שאינו יוצא מרשות בעלים עד דאתי לרשות זוכה, ויש עוד מצוה דכתיב והשביעית תשמטנה ונטשתה, שהבעלים יפקירו ועי"ז יצאו הפירות מיד מרשותם. ועיקר המחלוקת בין המהר"ט והב"י היתה אם פירות עכו"ם בשביעית חייבים במעשר. המבי"ט [סימן יא] כתב דפירות הגדלים בקרקע של גוים פטורים ממעשר כיון שהתורה הפקירתם, והב"י חולק וס"ל שהתורה לא הפקירה שדות גוים, וגם בשדות ישראל אפשר שאם הבעלים לא הפקירם אינם הפקר וחייבים במעשר.

החזו"א [שביעית סימן יט-כד] מביא דברי המג"ח דיש סוברים שאין שביעית הפקר עד שיפקיר [ומש"כ שכן דעת הב"י כתב החזו"א דאפשר שרק בשדות גוים סבר הב"י שאינו הפקר כיון שהגוי אינו חייב במצוות], והוא נגד רהיטת הסוגיות. ✓ ולדינא פסק החזו"א [סימן כז-ד"ה ומיהו]

דרחמנא אפקריה, מיהו ה"מ בשדות ישראל אבל בשדות גוים אע"פ שיש קדושת שביעית בשדות גוים, מ"מ כיון שהגכרי פטור ממצוות אין פירותיו הפקר. וממשיך החזו"א דאולי פירות שביעית פטורים ממעשר גם כשאינם הפקר, ויש לעשר לחומרא.

מושבוע ועומד מהר סיני ואין שבועה כו' ר"מ

שם ופ"ד שם (בה' שבועות) ה"ה, פ"ה ה"ז, ט, י, פ"ו שם הי"ז, פ"ג מה' נדריים ה"ז, סמ"ג לאוין שם ורמב, טוש"ע שם סימן רלט סעיף ד, טור שם סימן קיט ס"ח, וע"ש סימן ב סעיף ג וט"ז וש"ך, טור חו"מ סימן עג ס"י, ש"ך יו"ד סימן רנח סקכ"ה, פרמ"ג בפתיחה לשחיטה שורש ג' ד"ה שו"ר.

שבועה בהר סיני איפה מצינו, אך הנה רש"י על התורה (פ' לך פסוק יב) כתב אלון מורה הוא שכם, הראהו הר גריזים והר עיבל ששם קבלו ישראל שבועת התורה (אלון לשון אלה ומורה לשון הוראה — זוהי תורה — ש"ח בשם מהרש"ל), וי"ל שהוא ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת, (ובגמרא (להלן כד ובשבועות כט) כשהשביע משה רבנו בערבות מואב, ובמ"ר (פ' נשא פ"ט) הנה דם הברית אשר כרת כו' ואין ברית אלא שבועה — זה השבועה שהשביעם שיקיימו התורה, לעברך בברית ובאלתו גו', ומ"ש בהר סיני הוא ל"ד (דוגמא לזה עי' בטור יו"ד סימן א כאשר צויתך בסיני, והקשה הב"ח כאשר צויתך נאמר באוהל מועד וע"ש בט"ז), ואולם במ"ר שם מוסיף ומנין שבסיני לקחו שבועת האלה שכן כתיב אלה דברי הברית גו' מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב הקיש ברית חורב לברית ארץ מואב מה להלן ובאלה אף כאן באלה אימה ברית של חורב ואם לא תשמעו לי גו', ובתנחומא (פ' נצבים) שלש בריתות

כרת הקב"ה, על הר סיני, בחורב ואחד כאן, (ובילקוט הגרסא, אחד כשיצאו ממצרים ואחד בחורב כו') ולמה כרת הקב"ה כאן מפני שאותו שבסיני בטלו ואמרו אלה אלוהינו כו'.

[ויש לומר עוד שעצם קבלת התורה ו"נעשה ונשמע" וכל מצוה ומצוה בקבלתה יש בה גם כל החומר של שבועה, ועפ"י א"ש מה שהקשה הט"ז ביו"ד סימן ב' שם על מ"ש בספר אוהל מועד והביאו גם הב"י שם, ואמנם כ"כ הרשב"א והרא"ש, שמי שחשוד על הדבר אינו נאמן גם בשבועה משום שבלא"ה מושבע ועומד, וקשה ממ"ש (בתו"מ סימן לד) דאינו פסול לעדות אא"כ עבר עבירה שיש בה מלקות, והרי העובר על השבועה ג"כ פסול ולפ"ד רבוותיה אלו הרי בכל עבירה הוא מושבע ועומד ע"ש, ולפ"ד א"ש שהכונה מושבע ועומד החיוב החומר של העבירה עצמה, ולכן בשאר עבירות אין חומר שבועה ממש שאין חומרה יותר מחומר העבירה גופה, וע"כ גבי פסול עדות בעינן שהעבירה עצמה תהא בה החומר של חיוב מלקות דאף בשבועה גופא אינו פסול אלא דוקא בשבועה שיש בה לאו ולא במקום שיש רק עשה, ולא עוד אלא אפילו אם נאמר שהיתה שבועה מיוחדת או ארור אשר לא יקום, י"ל ג"כ שלא קבלו עליהם חומר השבועה אלא לפי החומר של כל עבירה כשהיא לעצמה, ועי' מהרש"א בשבועות שם שכתב שהשבועה עצמה היא קבלת התורה ואי לאו השבועה בדיבורא בעלמא ליכא קבלה ולא היו נענשים אם יעברו עליה וכן מוכיח המקרא לעברך בברית גו' ובאלתו ע"כ, ועפ"י נמי א"ש כמ"ש.

וכפשוטו נראה שהכונה מושבע ועומד הוא ל"ד שבועה ממש אלא חיוב, ומ"ש ואין שבועה חלה על שבועה, הכונה דאין שבועה חלה ע"ד מצוה דאין חיוב חל על חיוב וכסברת החנוך (מצוה ל) כיון שגופו כבר נתחייב ע"ש, וכ"כ בשאילתות (פ' יתרו שם) שכתב בלשוננו "כיון שמהיב בה מהר סיני"

וכמו אין איסור חל על איסור וכמ"ש בעה"מ סוף שבועות שתיים וע"ש וא"ש, וכ"כ בתוס' (שבועות כב.) דהא דמושבע ועומד דמיא לאין איסור חל על איסור, ועי' נו"ב (מ"ק א"ח סימן לו) ובהגה שם מה שהעיר ע"ד התוס', ובאב"מ (בתשובה סימן יב) כתב לדחות ד' הנו"ב וכ' דאף במושבע ועומד שייך הא דאין איסור חל על איסור, ואיכא נפ"מ בדבר שאי משום דא"א חל על איסור אכתי איכא איסורא בדבר לפמ"ש"כ הפרמ"ג (בפתיחה לאו"ח ה' פסח) דבאיסור על איסור איכא תרי איסורי תורה אלא שאינו לוקה ונפ"מ לקוברו בין רשעים גמורים (עי' יבמות לג.), (ועי' פהמי"ש כריתות בנקודה הנפלאה לענין בשר בחלב, וממה ש"כ הר"מ שם משמע דליכא איסור כלל) אבל מטעם דמושבע ועומד ליכא איסור כלל, וכמו"כ אם פקע איסור הראשון שהשני מתלי תלי וקאי, אבל משום מושבע ועומד לא חל כלל ע"ש, ועמ"ש להלן דף יז ית.